

Konventa për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuar dhe Protokolli Opsional

**Materiali u përgatit në gjuhën shqipe nga Fondacioni Shqiptar për të
Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara
e-mail: adrf@albmail.com
webpage: www.adrf.org.al**

New York, dhjetor 2006

ANEKS

A. Konventa mbi të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuar

Parathënie

Shtetet palë në këtë Konventë

(a) *Duke pasur parasysh se, në përputhje me parimet e shpallura në Kartën e Kombeve të Bashkuara, të cilat njohin dinjitetin e lindur dhe të drejtat e barabarta dhe të patjetërsueshme të të gjithë anëtarëve të familjes njerëzore si themele të lirisë, drejtësisë dhe paqes në botë,*

(b) *Duke pranuar se, Kombet e Bashkuara, në Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut dhe në Paktet Ndërkombëtare për të Drejtat e Njeriut, kanë shpallur dhe kanë pranuar që çdo njeri gëzon të gjitha të drejtat dhe liritë të parashtruara në to, pa asnjë dallim të çfarëdo lloji.*

(c) *Duke pohuar se, unversaliteti, pandashmëria, ndërvarësia dhe ndërlidhja e të gjitha të drejtave dhe lirive themelore të njeriut dhe nevojës së personave me aftësi të kufizuar për t'i garantuar ato pa diskriminim,*

(d) *Duke pasur parasysh se, Konveta Ndërkombëtare për të Drejtat Ekonomike, Shoqërore dhe Kulturore, Konventa Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike, Konventa Ndërkombëtare për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Racor, Konventa Ndërkombëtare për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave, Konventa kundër Torturës dhe Formave të tjera të Trajtimit Mizor, cnjerëzor apo Degradues apo Ndëshkimeve, Konventa për të Drejtat e Fëmijëve dhe Konventa Ndërkombëtare për Mbrojtjen e të Drejtave të të gjithë punëtorëve emigrantë dhe Anëtarëve të Familjeve të Tyre,*

(e) *Duke pranuar se, aftësia e kufizuar është një koncept që evoluon dhe se aftësia e kufizuar rezulton nga ndërveprimi ndërmjet personave me aftësi të kufizuar dhe barrierave të qëndrimit/mentalitetit dhe ambjentit që pengojnë pjesëmarrjen e tyre të plotë dhe efektive në shoqëri në bazë të barabartë me të tjerët.*

(f) *Duke pranuar rëndësinë e parimeve dhe të udhëzimeve të politikave të shprehura në Programin Botëror të Veprimit lidhur me Personat me Aftësi të Kufizuar dhe në Regullat Standarde mbi Barazinë e Mundësive për Personat me Aftësi të Kufizuar, të cilat ndikojnë në promovimin, formulimin dhe vlerësimin e politikave, planeve, programeve dhe veprimeve në nivel kombëtar,*

rajonal dhe ndërkombëtar për të çuar më tej barazinë e mundësive për personat me aftësi të kufizuar,

(g) Duke theksuar rëndësinë e gjithëpërfshirjes së çështjeve të aftësisë së kufizuar si pjesë përbërëse e strategjive përkatëse të zhvillimit të qëndrueshëm,

(h) *Duke pranuar* gjithashtu se diskriminimi ndaj çdo personi për shkak të aftësisë së kufizuar është dhunim i dinjitetit dhe vlerave të personit,

(i) *Duke pranuar* më tej diversitetin e personave me aftësi të kufizuar,

(j) *Duke pranuar nevojën* për të nxitur dhe mbrojtur të drejtat e njeriut të të gjithë personave me aftësi të kufizuar, përfshirë këtu edhe ata persona që kërkojnë mbështetje më intensive,

(k) *Duke qenë të shqetësuar* se pavarësisht nga të gjithë këto instrumente dhe sipërmarrje, personat me aftësi të kufizuar vazhdojnë të përballen me barriera në pjesëmarrjen e tyre si anëtarë të barabartë të shoqërisë dhe ndeshen me dhunime të të drejtave të tyre njerëzore në të gjitha anët e botës,

(l) *Duke pranuar* rëndësinë e bashkëpunimit ndërkombëtar për përmirësimin e kushteve të jetesës së personave me aftësi të kufizuar në çdo vend, dhe veçanërisht në vendet në zhvillim,

(m) *Duke pranuar* kontributet e vlefshme ekzistuese dhe potenciale të personave me aftësi të kufizuar për mirëqënien e përgjithshme dhe diversitetin e komuniteteve të tyre, dhe faktin që nxitja e gëzimit të plotë të të gjitha të drejtave njerëzore dhe lirive themelore nga personat me aftësi të kufizuar, si dhe pjesëmarrjes së plotë nga personat me aftësi të kufizuar do të çojë në rritjen e sensit të tyre të përkatësisë dhe në një përparim domethënës të zhvillimit njerëzor, shoqëror dhe ekonomik të shoqërisë dhe zhdukjes së varfërisë,

(n) *Duke pranuar rëndësinë* që ka për personat me aftësi të kufizuar autonomia dhe pavarësia e tyre personale, duke përfshirë dhe lirinë për të bërë vetë zgjedhjet e tyre,

(o) *Duke pasur në konsideratë* se, personat me aftësi të kufizuar duhet të kenë mundësinë të përfshihen në mënyrë aktive në proceset e vendim-marrjes për politikën dhe programet, përfshirë ato që kanë të bëjnë direkt me ta,

(p) *Duke qenë të shqetësuar* për kushtet e vështira me të cilat përballen personat me aftësi të kufizuar, të cilët janë objekt i formave shumëfishe apo të rënuara të diskriminimit me bazë racore, ngjyre, gjinie,

gjuhe, besimi fetar, bindjesh politike apo të tjera, kombësie, origjine etnike apo shoqërore, pasurie, lindjeje, moshe apo statusi tjetër,

(q) *Duke pranuar se, gratë dhe vajzat me aftësi të kufizuar janë shpeshherë më shumë të rrezikuara, si brenda dhe jashtë shtëpisë, nga dhuna, dëmtimi apo abuzimi, neglizhenca apo trajtimi neglizhent, keqtrajtimi apo shfrytëzimi,*

(r) *Duke pranuar se, fëmijët me aftësi të kufizuar duhet të gëzojnë plotësisht të drejtat e njeriut dhe liritë themelore në baza të barabarta me fëmijët e tjerë, dhe duke pasur parasysh detyrimet lidhur me këtë qëllim të ndërmarra nga Shtetet Palë në Konventën Mbi të Drejtat e Fëmijës;*

(s) *Duke theksuar nevojën për të përfshirë një perspektivë gjinore në të gjitha përpjekjet për të promovuar që personat me aftësi të kufizuar të gëzojnë plotësisht të gjitha të drejtat dhe liritë themelore të njeriut,*

(t) *Duke nxjerrë në pah faktin se shumica e personave me aftësi të kufizuar jetojnë në kushte varfërie dhe duke pranuar kështu nevojën e rëndësishme për të trajtuar ndikimin negativ të varfërisë tek personat me aftësi të kufizuar.*

(u) *Duke patur në konsideratë që kushtet e paqes dhe sigurisë të bazuara në respektimin e plotë të qëllimeve dhe parimeve që përmban Karta e Kombeve të Bashkuara dhe që njohja e instrumenteve të aplikuara për të drejtat e njeriut janë elemente të domosdoshme për mbrojtjen e plotë të personave me aftësi të kufizuar, veçanërisht gjatë konflikteve të armatosura dhe pushtimeve të huaja.*

(v) *Duke njohur rëndësinë e aksesit në ambientet fizike, shoqërore, ekonomike dhe kulturore, si edhe ndaj shëndetit, arsimimit, informacionit dhe komunikimit në mënyrë që personat me aftësi të kufizuar të gëzojnë plotësisht të drejtat dhe liritë themelore të njeriut.*

(ë) *Duke kuptuar se një individ duke pasur detyrime ndaj individëve të tjerë dhe komunitetit të cilit ai apo ajo i përket ka përgjegjësinë të bëjë përpjekje për nxitjen dhe zbatimin e të drejtave të njohura në traktatin Ndërkombëtar për Të Drejtat e Njeriut.*

(x) *Duke qenë të bindur se familja është njësi natyrale -dhe themelore e shoqërisë dhe ka të drejtë të mbrohet nga shoqëria dhe Shteti, dhe se personat me aftësi të kufizuar dhe anëtarët e tyre të familjes duhet të marrin mbrojtjen dhe asistencën e duhur me qëllim që të bëjnë të mundur që familjet të kontribuojnë që personat me aftësi të kufizuar të gëzojnë të drejtat e tyre në mënyrë të plotë dhe të barabartë.*

(y) *Duke qenë të bindur* senjë konventë ndërkombëtare gjithëpërfshirëse dhe integrale për të promovuar dhe mbrojtur të drejtat dhe dinjitetin e personave me aftësi të kufizuar do të japë një kontribut domethënës për të balancuar disavantazhin e thellë shoqëror në të cilin ndodhen personat me aftësi të kufizuar dhe të promovojë pjesëmarrjen në sferat shoqërore, politike, ekonomike dhe kulturore me mundësi të barabarta, si në vendet e zhvilluara dhe ato në zhvillim,

Ranë dakort për sa vijon:

Neni 1

Qëllimi

Qëllimi i kësaj Konvente është të nxisë, mbrojë dhe të sigurohet që të gjithë personat me aftësi të kufizuar të gëzojnë plotësisht dhe në mënyrë të barabartë të gjitha të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, si dhe të nxisë respektin për dinjitetin e tyre.

Personat me aftësi të kufizuar përfshijnë individët me dëmtime fizike, mendore, intelektuale apo shqisore aftagjata të cilat në ndërveprim me barriera të ndryshme mund të pengojnë pjesëmarrjen e tyre të plotë dhe efektive në shoqëri njësoj si pjesa tjetër e shoqërisë.

Neni 2

Përkufizimet

Në kuptimin e kësaj Konvente:

"Komunikimi" përfshin gjuhët, shfaqje teksti, Braille, komunikimin me prekje, printim me font të madh, multimedia të aksesueshme, si edhe gjuhë të qartë, audio dhe të shkruar, lexuesin (person që lexon) dhe mënyra, mjetet dhe forma komunikimi shtesë apo alternative, duke përfshirë informacion dhe teknologji komunikimi të aksesueshëm.

"Gjuha" përfshin gjuhën e folur dhe gjuhën e shenjave si dhe forma të tjera të gjuhës jo-të folur;

"Diskriminim për shkak të aftësisë së kufizuar" ka kuptimin e çdo dallimi, përjashtimi apo kufizimi për shkak të aftësisë së kufizuar, që ka si qëllim ose ndikon në pengimin apo mohimin e njohjes, gëzimit apo ushtrimit, njësoj si gjithë të tjerët, të të gjitha të drejtave dhe lirive themelore të njeriut në fushën politike, ekonomike, shoqërore, kulturore, civile apo në ndonjë fushë tjetër. Në këtë përkufizim përfshihen të gjitha format e diskriminimit, duke përfshirë edhe mohimin e përshtatjes brenda logjikës;

“Përshtatje brenda logjikës” ka kuptimin e cdo modifikimi dhe përshtajeje të nevojshme dhe të përshtatshme duke mos imponuar një barrë dispropocionale dhe të panevojshme, kur është e nevojshme në raste të veçanta, për tu siguruar personave me aftësi të kufizuar gëzimin apo ushtrimin e të gjitha të drejtave dhe lirive themelore të njeriut njësoj si pjesa tjetër e popullësisë;

"Dizenjo universale" ka kuptimin e dizenjos së produkteve, ambjenteve, programeve dhe shërbimeve, në mënyrë të tillë që ato të jenë të përdorshme nga të gjithë, në masën më të madhe të mundshme, pa pasur nevojë për përshtatje apo për dizenjo të veçantë. "Nga « dizenjoja universale » nuk do të përjashtohen paisjet asistuese për grupe të veçanta të personave me aftësi të kufizuar, kur është e nevojshme.

Neni 3

Parime të përgjithshme

Parimet e kësaj Konvente do të përfshijnë:

- (a) Respektin për dinjitetin, autonominë individuale përfshirë lirinë për të bërë zgjedhjet personale, dhe pavarësinë e personit;
- (b) Mosdiskriminimin;
- (c) Pjesëmarrjen dhe përfshirjen e plotë dhe efektive në shoqëri;
- (d) Respektin për ndryshimin dhe pranimin e personave me aftësi të kufizuar si pjesë e diversitetit njerëzor dhe humanizmit;
- (e) mundësi të barabarta;
- (f) Akses;
- (g) Barazi ndërmjet burrave dhe grave;
- (h) Respekt për kapacitetet në zhvillim të fëmijëve me aftësi të kufizuar, si edhe respektimi i të drejtave të fëmijëve me aftësi të kufizuar për të ruajtur identitetin e tyre.

Neni 4 **Detyrime të përgjithshme**

1. Shtetet Palë marrin përsipër të sigurojnë dhe nxisin realizimin e plotë të të gjitha të drejtave dhe lirive themelore të njeriut për të gjithë personat me aftësi të kufizuar, pa diskriminim të ndonjë lloji për shkak të aftësisë së kufizuar. Për këtë qëllim, Shtetet Palë marrin përsipër:

(a) Të miratojnë të gjitha masat e duhura legjislative dhe administrative, si dhe masa të tjera për zbatimin e të drejtave të njohura nga kjo Konventë;

(b) Të marrin të gjitha masat e duhura, duke përfshirë ato legjislative për të modifikuar apo shfuqizuar ligjet, rregulloret, zakonet dhe praktikat ekzistuese, të cilat kanë përmbajtje diskriminuese ndaj personave me aftësi të kufizuar;

(c) Të marrin parasysh mbrojtjen dhe nxitjen e të drejtave të njeriut për personat me aftësi të kufizuar në të gjitha politikat dhe programet;

(d) Të mos marrin pjesë në veprime apo praktika që nuk janë në përputhje me këtë Konventë dhe të sigurohen që autoritetet dhe institucionet publike veprojnë në përputhje me këtë Konventë;

(e) Të marrin të gjitha masat e duhura për të eliminuar diskriminimin për shkak të aftësisë së kufizuar nga personat, organizatat apo ndërmarrjet private;

(f) Të ndërmarrin apo të nxisin punën kërkimore dhe zhvillimin e mallrave, shërbimeve, paisjeve dhe faciliteteve të dizenuara në mënyrë universale, siipas përcaktimit të nenit 2 të kësaj Konvente, që kërkon adaptimet më minimale të mundshme dhe me koston më të ulët për të plotësuar nevojat specifike të personave me aftësi të kufizuar, për të nxitur disponibilitetin dhe përdorimin e tyre, si edhe për të nxitur përdorimin e dizenjës universale në përpilimin e standardeve dhe udhëzimeve;

(g) Të ndërmarrin apo të nxisin punën kërkimore dhe zhvillimin, si dhe të promovojnë disponibilitetin dhe përdorimin e teknologjive të reja, duke përfshirë teknologjitë e informacionit dhe komunikimit, mjetet ndihmëse lëvizëse, pajisjet e teknologjive asistuese të përshtatshme për personat me aftësi të kufizuar, duke iu dhënë përparësi teknologjive me kosto të përballeshme;

(h) Tu sigurojnë personave me aftësi të kufizuar akses informacioni lidhur me mjetet ndihmëse lëvizëse, paisjet, dhe teknologjitë asistuese, përfshirë teknologjitë e reja, si dhe forma të tjera asistence, shërbime dhe facilitete mbështetëse.

(i) Të përmirësojnë trainimin e profesionistëve dhe stafit që punon me personat me aftësi të kufizuar lidhur me të drejtat që njih kjo Konventë, me qëllim që asistenca dhe shërbimet e garantura nga këto të drejta të sigurohen më mirë.

2. Lidhur me të drejtat ekonomike, shoqërore dhe kulturore, çdo Shtet Palë merr përsipër të ndërmarrë të gjitha masat në masën maksimale të burimeve ekzistuese dhe, kur është e nevojshme, në kuadrin e bashkëpunimit ndërkombëtar, me synimin për të arritur në mënyrë progresive në realizimin e plotë të këtyre të drejtave, pa paragjykim ndaj atyre detyrimeve të paraqitura në këtë Konventë, të cilat sipas ligjeve ndërkombëtar janë për zbatim të menjëhershëm.

3. Në zhvillimin dhe zbatimin e legjislacionit për zbatimin e kësaj Konvente, si dhe për proceset e tjera vendim-marrëse në lidhje me çështjet që kanë të bëjnë me personat me aftësi të kufizuara. Shtetet Palë duhet të konsultohen në mënyrë aktive me personat me aftësi të kufizuara, përfshirë këtu edhe fëmijët me aftësi të kufizuara për të siguruar përfshirjen e tyre nëpërmjet organizatave të tyre përfaqësuese.

4. Asgjë nga kjo Konventë nuk duhet të prekë ato dispozita, që janë më të favorshme për realizimin e të drejtave të personave me aftësi të kufizuara dhe që mund të përmbahen në ligjin e Shtetit Palë apo ligjin ndërkombëtar në fuqi për atë Shtet. Nuk duhet të ketë asnjë kufizim apo cënim të asnjë prej të drejtave të njeriut dhe lirive themeltare të njohura apo ekzistuese në cilindo Shtet Palë në këtë Konventë në përputhje me ligjin, konventat, rregulloret apo zakonet me pretekstin se kjo Konventë nuk i njeh këto të drejta apo liri, apo se ajo i njeh ato në një masë më të vogël.

5. Dispozitat e kësaj Konvente janë të zbatueshme në të gjitha pjesët e shteteve federale pa asnjë kufizim apo përjashtim.

Neni 5

Barazia dhe mosdiskriminimi

1. Shtetet Palë pranojnë se të gjithë personat janë të barabartë përpara ligjit dhe se gëzojnë të drejtë pa asnjë diskriminim për mbrojtje të barabartë dhe përfitim të barabartë nga ligji.

2. Shtetet Palë duhet të ndalojnë çdo lloj diskriminimii për shkak të aftësisë së kufizuara dhe tu garantojnë personave me aftësi të kufizuara mbrojtje ligjore të barabartë dhe efektive ndaj çdo lloj diskriminimi dhe në cdo rrethanë.

3. Me qëllim nxitjen e barazisë dhe eliminimin e diskriminimit, Shtetet Palë duhet të ndërmarrin të gjitha hapat e duhura për tu siguruar se është ofruar akomodim i arësyeshëm.

4. Masat specifike të cilat janë të nevojshme për të përshpejtuar apo arritur de facto barazinë e personave me aftësi të kufizuara nuk do të konsiderohen diskriminim sipas termave të kësaj Konvente.

Neni 6**Gratë me aftësi të kufizuar**

1. Shtetet Palë pranojnë se gratë dhe vajzat me aftësi të kufizuar janë objekt i një diskriminimi shumëformësh dhe për këtë do të marrin masa për tu siguruar se ato gëzojnë në mënyrë të plotë dhe të barabartë të gjitha të drejtat dhe liritë themelore të njeriut.

2. Shtetet Palë duhet të marrin të gjitha masat e duhura për të siguruar zhvillimin, përparimin dhe fuqizimin e plotë të grave, me qëllim që tu garantohet ushtrimi dhe gëzimi i të drejtave dhe lirive themelore të njeriut të përcaktuara në këtë Konventë.

Neni 7**Fëmijët me aftësi të kufizuar**

1. Shtetet Palë duhet të marrin të gjitha masat e nevojshme për tu siguruar që fëmijët me aftësi të kufizuar gëzojnë të gjitha të drejtat dhe liritë themelore të njeriut njësoj si fëmijët e tjerë.

2. Në të gjitha veprimet lidhur me fëmijët me aftësi të kufizuar prioritet kryesor duhet të jetë ajo çfarë është më e mirë për këta fëmijë.

3. Shtetet Palë duhet të sigurohen që fëmijët me aftësi të kufizuar të kenë të drejtën për të shprehur lirisht pikëpamjet e tyre në lidhje me të gjitha çështjet që u përkasin dhe këtyrepikëpamjeve u duhet dhënë pesha/vlerësimi i duhur në përputhje me moshën dhe pjekurinë e tyre, njësoj si për të gjithë fëmijët e tjerë, si edheiu duhet ofruar asistencë e duhur sipas moshës dhe aftësisë së kufizuar për ta realizuar këtë të drejtë.

Neni 8**ndërgjegjësimi**

1. Shtetet Palë marrin përsipër të ndërmarrin masa të menjëherëshme, efektive dhe të përshtatshme:

(a) Për të rritur ndërgjegjësimin e shoqërisë, duke përfshirë punën me familjet, lidhur me personat me aftësi të kufizuar, me qëllim nxitjen e respektit për të drejtat dhe dinjitetin e personave me aftësi të kufizuar;

(b) Për të luftuar stereotipet, paragjykimet dhe praktikat e dëmshme lidhur me personat me aftësi të kufizuar, përfshirë dhe ato me bazë gjininë dhe moshën, në të gjitha fushat e jetës;

(c) Për të nxitur rritjen e ndërgjegjësimit lidhur me aftësitë dhe kontributin e personave me aftësi të kufizuara.

2. Masat për këtë qëllim përfshijnë:

(a) Ndërmarrjen e nismave dhe fushatave efektive për ndërgjegjësimin e publikut

(i) përmirësimin e botëkuptimit në lidhje me të drejtat e personave me aftësi të kufizuara;

(ii) nxitjen e perceptimit pozitiv dhe një ndërgjegjësimi më të madh shoqëror ndaj personave me aftësi të kufizuara;

(iii) promovimin e njohjes së aftësive, meritave dhe mundësive të personave me aftësi të kufizuara, si edhe të kontributeve të tyre në ambientin (vendin) e punës dhe tregun e punës;

(b) Nxitja e mendësisë së respektit për të drejtat e personave me aftësi të kufizuara në të gjitha nivelet e sistemit arsimor, duke përfshirë të gjithë fëmijët që në moshë të hershme;

(c) të inkurajojë të gjithë organeet e mediave për të portretizuar personat me aftësi të kufizuara në mënyrë të tillë që të jetë konsistente me këtë Konventë;

(d) të nxisë programet e trainimit në lidhje me rritjen e ndërgjegjësimi përsa u takon personave me aftësi të kufizuara dhe të drejtave të personave me aftësi të kufizuara.

Neni 9 Aksesi

1. Me qëllim që të gjithë personat me aftësi të kufizuara të mund jetojnë në mënyrë të pavarur dhe të marrin pjesë plotësisht në të gjitha aspektet e jetës, Shtetet Palë do të marrin masat e duhura për të siguruar që personat me aftësi të kufizuara, ashtu si gjithë të tjerë të kenë akses në ambientet fizike, ndaj transportit, informacionit dhe komunikimit, duke përfshirë edhe teknologjitë dhe sistemet e informacionit dhe komunikimit, si dhe në facilitete apo shërbime të tjera të disponueshme apo të ofruara për publikun, si në zonat urbane dhe ato rurale. Këto masa, të cilat do të përfshijnë evidentimin dhe eliminimin e pengesave dhe barrierave ndaj aksesit do të zbatohen ndër të tjera:

(a) Në ndërtesa, rrugë, transport dhe fasilite të tjera në ambiente të brendshme apo të jashtme, përfshirë shkollat, strehimin, qendrat shëndetësore apo ambientet e punës;

(b) Informacion, komunikim dhe shërbime të tjera, përfshirë shërbimet elektronike dhe ato të urgjencës.

2. Gjitashtu, shtetet Palë duhet të marrin masat e duhura për:

(a) Të zhvilluar, shpallur dhe monitoruar zbatimin e udhëzimeve dhe standardeve minimale në lidhje me aksesin ndaj objekteve dhe shërbimeve të hapura apo të siguruara për publikun;

(b) Tu siguruar që subjektet private të cilat ofrojnë objekte dhe shërbime, të cilat janë të hapura apo të siguruara për publikun të marrin parasysh të gjitha aspektet e aksesit për personat me aftësi të kufizuara;

(c) Të ofruar tranim për aktorët e interesit lidhur me problemet që kanë të bëjnë me aksesin për personat me aftësi të kufizuara;

(d) Tu siguruar që ndërtesat dhe objektet e tjera publike të përmbajnë shenja në gjuhën Braille dhe në forma lehtësisht të lexueshme dhe të kuptueshme;

(e) Të siguruar forma asistence direkte dhe të ndërmjetme, duke përfshirë guida, lexues dhe interpretë profesionistë të gjuhës së shenjave, për të mundësuar aksesin në ndërtesa dhe objekte të tjera publike;

(f) Të inkurajuar forma të tjera të përshtatshme të asistencës dhe mbështetjeje për personat me aftësi të kufizuara për tu siguruar që ata të kenë akses në informacion;

(g) Të nxitur aksesin e personave me aftësi të kufizuara ndaj e informacioneve të reja dhe sistemeve të teknologjive e reja të komunikimit, duke përfshirë dhe internetin;

(h) Të promovuar projektimin, zhvillimin, prodhimin dhe shpërndarjen e teknologjive dhe sistemeve të aksesueshme të informacionit dhe komunikimit në një fazë të hershme, në mënyrë që këto teknologji dhe sisteme të bëhen të aksesueshme me një kosto minimale.

Neni 10

E drejta për jetën

Shtetet Palë riafirmojnë që çdo qenie njerëzore ka të drejtën për të jetuar dhe se ato duhet të ndërmarrin të gjitha masat e nevojshme për tu siguruar që

personat me aftësi të kufizuar e gëzojnë këtë të drejtë në mënyrë efektive njësoj si të tjerët.

Neni 11

Situatat e rrezikut dhe emergjencat humanitare

Në përputhje me detyrimet e tyre sipas legjislacionit ndërkombëtar, duke përfshirë edhe ligjin ndërkombëtar për situatat humanitare dhe konventën ndërkombëtare për të drejtat e njeriut, Shtetet Palë do të ndërmarrin të gjitha masat e nevojshme për të siguruar mbrojtjen dhe sigurinë e personave me aftësi të kufizuar në raste rreziku, duke përfshirë situata të konflikteve të armatosura, emergjencave humanitare dhe fatkeqësive natyrore.

Neni 12

Njohje e barabartë përpara ligjit

1. Shtetet Palë riafirmojnë se personat me aftësi të kufizuar kanë të drejtën e njohjes kudo si persona përpara ligjit.
2. Shtetet Palë pranojnë që personat me aftësi të kufizuar gëzojnë kapacitetin^a ligjor njësoj si pjesa tjetër e popullësisë në të gjitha aspektet e jetës.
3. Shtetet Palë do të marrin masat e duhura për tu siguruar personave me aftësi të kufizuar akses në lidhje me mbështetje që ata mund të kërkojnë në ushtrimin e kapacitetit të tyre ligjor.
4. Shtetet Palë në përputhje me ligjet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut do të sigurohen që të gjitha masat që lidhen me ushtrimin e kapacitetit ligjor përmbajnë standarde të përshtatshme dhe efikase për të parandaluar abuzimin,. këto standarde do të bëjnë të mundur që masat që lidhen me ushtrimin e kapacitetit ligjor respektojnë të drejtat, vullnetin dhe preferencat e personit nuk kanë konflikt interesi dhe ndikim të panevojshëm, janë në propocion dhe të përshtatura sipas rrethanave të personit, aplikohen për periudhën më të shkurtër të mundshme dhe u nënshtrohen shqyrtimeve të regullta nga një autoriteti kompetent, i pavarur dhe i paanshëm apo një trupe gjyqësore. standardet do të jenë propocionale më masën që këto masa çënojnë të drejtat dhe interesat e personit.
5. Në varësi të dispozitave të këtij neni, Shtetet Palë do të marrin të gjitha masat e duhura dhe efektive për të siguruar të drejtën e barabartë të personave

---

^a Në gjuhët arabe, kineze dhe ruse, termi "kapacitet ligjor" I referohet "kapacitetit ligjor për të drejtat" dhe jo "kapacitetit ligjor për të vepruar".

me aftësi të kufizuar për të patur në pronësi apo për të trashëguar prona, për të kontrolluar çështjet e tyre financiare dhe për të pasur akses të barabartë në kreditë bankare, hipoteka dhe forma të tjera të kredive financiare dhe do të sigurohet që personave me aftësi të kufizuar nuk iu hiqet në mënyrë arbitrare prona.

Neni 13

Aksesi në organet e drejtësisë

1. Shtetet Palë do të sigurojnë akses efektiv në organet e drejtësisë për personat me aftësi të kufizuar njësoj si pjesa tjetër e popullësisë, duke përfshirë akomodime të përshtatshme proceduriale dhe sipas përkatësisë të moshës, me qëllim lehtësimin e rolit të tyre si pjesëmarrës direktë dhe indirektë, duke përfshirë edhe rolin e dëshmitarit, në të gjitha procedurat ligjore, duke përfshirë fazat hetimore dhe stadi të tjera paraprake.

2. Me qëllim që personave me aftësi të kufizuar tu bëhet i mundur akses i duhur në organet e drejtësisë, Shtetet Palë do të inkurajojnë organizimin e seanceve të trainimit për ata persona që punojnë në fushën e administrimit të drejtësisë, duke përfshirë policinë dhe personelin e burgut.

Neni 14

Liria dhe siguria e personit

1. Shtetet Palë do të sigurohen që personat me aftësi të kufizuar, njësoj si pjesa tjetër e popullësisë:

(a) Gëzojnë të drejtën për lirinë dhe sigurinë e personit;

(b) Nuk iu hiqet liria në mënyrë të paligjshme dhe arbitrare, dhe që çdo heqje lirie të jetë në përputhje me ligjin si edhe që ekzistenca e aftësisë së kufizuar nuk duhet në asnjë rast të justifikojë heqjen e lirisë.

2. Shtetet Palë do të sigurohen që nëse personave me aftësi të kufizuar iu është hequr liria nëpërmjet çfarëdo lloj procesi, njësoj si të tjerët, ata të kenë të drejtën për garanci në përputhje me traktatin ndërkombëtar për të drejtat e njeriut dhe të trajtohen në përputhje me objektivat dhe parimet e kësaj Konvente, duke përfshirë dispozitën e përshtatjes brenda logjikës (akomodimit të arësyeshem.)

Neni 15

Liria nga tortura apo, trajtimi ose ndëshkimi mizor, cnjerëzor apo degradues

1. Askush nuk duhet t'i nënshtrohet torturës, trajtimit ose dënimit mizor, cnjerëzor apo degradues. Në mënyrë të veçantë, askush nuk duhet t'i nënshtrohet eksperimentimit mjeksor apo shkencor pa pëlqimin e saj/tij të lirë.
2. Shtetet Palë do të marrin të gjitha masat e duhura ligjore, administrative, gjyqësore apo të tjera për të parandaluar që personat me aftësi të kufizuara, njësoj si të tjerët, t'i nënshtrohen torturës apo trajtimit apo dënimit mizor, cnjerëzor apo degradues.

Neni 16

Liria nga shfrytëzimi, dhuna dhe abuzimi

1. Shtetet Palë do të ndërmarrin të gjitha masat e duhura ligjore, administrative, shoqërore, arsimore etj. për të mbrojtur personat me aftësi të kufizuara, si brënda ashtu edhe jashtë familjes, nga të gjitha format e shfrytëzimit, dhunës dhe abuzimit, duke përfshirë edhe aspektet me bazë gjinore.
2. Gjithashtu, Shtetet Palë do të ndërmarrin të gjitha masat e duhura për të parandaluar të gjitha format e shfrytëzimit, dhunës dhe abuzimit duke siguruar, ndër të tjera, format e duhura të asistencës në bazë të gjinisë dhe moshës dhe mbështetje për personat me aftësi të kufizuara, familjeve të tyre dhe punonjëse të kujdesit, përfshirë nëpërmjet sigurimit të informacionit dhe edukimit se si të shmangen, njihen apo raportohen rastet e shfrytëzimit, dhunës apo abuzimit. Shtetet Palë do të sigurohen që shërbimet e mbrojtjes të marrin në konsideratë të gjitha çështjet që kanë të bëjnë me moshën, gjininë dhe aftësinë e kufizuara.
3. Me qëllim parandalimin e të gjitha formave të shfrytëzimit, dhunës dhe abuzimit, Shtetet Palë do të sigurohen që të gjitha objektet dhe programet e projektuara për tu shërbyer personave me aftësi të kufizuara të jenë të monitoruara në mënyrë efektive nga autoritete të pavarura.
4. Shtetet Palë do të marrin të gjitha masat e duhura për të nxitur rikuperimin fizik, konjitiv dhe psikologjik të personave me aftësi të kufizuara, si edhe rehabilitimin dhe riintegrimin e atyre personave të kthehen në viktima të çdo lloji forme shfrytëzimi, dhune apo abuzimi, duke përfshirë përmes ofrimit të shërbimeve mbrojtëse. rikuperimi dhe riintegrimi do të ndodhin në një mjedis që nxit shëndetin, mirëqënien sociale, autostimën, dinjitetin dhe autonominë e personit dhe merr parasysh nevojat specifike gjinore dhe moshore.
5. Shtetet Palë do të hartojnë ligje dhe politika efikase, përfshirë edhe ligje dhe politika të përqëndruara tek gratë dhe fëmijët për tu siguruar që rastet e shfrytëzimit, dhunës dhe abuzimit ndaj personave me aftësi të kufizuara të jenë evidentuar dhe hetuar, dhe sipas rrethanave edhe ndjekur nga ana penale.

Neni 17

Mbrojtja e integritetit të personit

Çdo person me aftësi të kufizuar ka të drejtën e respektit ndaj integritetit të saj/ tij fizik dhe mendor njësoj si pjesa tjetër e popullësisë.

Neni 18

Liria e lëvizjes dhe Kombësia

1. Shtetet Palë do të njohin të drejtat e personave me aftësi të kufizuar për lirinë e lëvizjes, lirinë për të zgjedhur vendbanimin e tyre dhe kombësinë, njësoj si pjesa tjetër e popullësisë, duke u siguruar gjithashtu që personat me aftësi të kufizuar:

(a) të gëzojnë të drejtën për të marrë dhe ndryshuar kombësinë dhe që atyre të mos iu hiqet kombësia në mënyrë arbitrare apo për shkak të aftësisë së tyre të kufizuar;

(b) të mos iu hiqet mundësia, për shkak të aftësisë së kufizuar, për të marrë, patur dhe përdorur dokumentacionin e kombësisë së tyre apo dokumentacion tjetër identifikues, apo për të përdorur proceset përkatëse të tilla si procedurat e emigrimit, që mund të nevojitet për të lehtësuar ushtrimin e të drejtës për lirinë e lëvizjes;

(c) të jenë të lirë të largohen nga çdo vend/shtet, përfshirë dhe vendin/shtetin e tyre;

(d) të mos iu hiqet e drejta, në mënyrë arbitrare apo për shkak të aftësisë së kufizuar për të hyrë në vendin/shtetin e tyre.

2. Fëmijët me aftësi të kufizuar do të regjistrohen menjëherë pas lindjes dhe që nga lindja do të kenë të drejtën për një emër, të drejtën për të marrë një kombësi dhe sa më shpejtë të jetë e mundur të drejtën për të njohur dhe për të patur kujdesin prindëror.

Neni 19

Jetesa e pavarur dhe përfshirja në komunitet

Shtetet Palë në këtë Konventë njohin të drejtën e barabartë të të gjithë personave me aftësi të kufizuar për të jetuar në komunitet, me zgjedhje të barabarta me të tjerët dhe do të marrin masat e duhura dhe efektive për të bërë të mundur që personat me aftësi të kufizuar të gëzojnë plotësisht këtë të drejtë dhe përfshirjen e pjesëmarrjen e tyre të plotë në komunitet, përfshirë dhe duke u siguruar që:

(a) Personat me aftësi të kufizuar të kenë mundësinë për të zgjedhur vendbanimin e tyre, ku dhe me kë do të jetojnë, njësoj si të tjerët dhe të mos jenë të detyruar të jetojnë në një mënyrë të vecantë të caktuar jetese;

(b) Personat me aftësi të kufizuar të kenë akses ndaj një gamë të gjerë shërbimesh mbështetëse në shtëpi, shërbimesh rezidenciale dhe shërbimesh në komunitetet dhe të parandalojnë izolimin dhe veçimin e tyre nga komuniteti;

(c) Shërbimet dhe objektet komunitare për popullatën në përgjithësi të jenë të disponueshme në baza të barabarta për personat me aftësi të kufizuar dhe tju përgjigjen nevojave të tyre.

Neni 20

Lëvizshmëria personale

Shtetet Palë do të marrin masat e duhura për të siguruar lëvizshmërinë personale me pavarësinë më të madhe të mundshme për personat me aftësi të kufizuar, si më poshtë:

(a) Lehtësimin e lëvizshmërisë personale të personave me aftësi të kufizuar sipas mënyrës dhe kohës zgjedhur prej tyre, dhe me kosto të përballueshme;

(b) Lehtësimin e aksesit të personave me aftësi të kufizuar në mjetet lëvizëse, paisjet, teknologjitë asistive/ndihmese dhe format e asistencës direkte dhe të ndërmjetme, përfshirë sigurimin e tyre me kosto të përballueshme;

(c) Sigurimin e trainimit lidhur me aftësitë lëvizëse të personave me aftësi të kufizuar dhe stafit të specializuar që punon me personat me aftësi të kufizuar;

(d) Inkurajimi i subjekteve që prodhojnë mjete lëvizëse, paisje dhe teknologji asistuese të marrin parasysh të gjitha aspektet e lëvizjes së personave me aftësi të kufizuar.

Neni 21

Liria e shprehjes dhe mendimit dhe aksesit ndaj informacionit

Shtetet Palë do të ndërmarrin të gjitha masat e duhura për tu siguruar që personat me aftësi të kufizuar të mund të ushtrojnë të drejtën e tyre të lirisë së shprehjes dhe mendimit, duke përfshirë lirinë për të kërkuar, patur dhe përhapur informacionin dhe idetë në baza të barabarta me të tjerët dhe nëpërmjet të gjitha formave të komunikimit sipas zgjedhjes së tyre, sipas përcaktimeve të nenit 2 të kësaj Konvente, si më poshtë vijon:

(a) Sigurimin e të gjithë informacionit të menduar për përdorim publik për personat me aftësi të kufizuar në formate dhe teknologji të aksesueshme të përshtatshme për lloje të ndryshme të aftësisë së kufizuar në kohën e duhur dhe pa kosto shtesë;

(b) Pranimin dhe lehtësimin e përdorimit të gjuhës së shenjave, gjuhës Braille, komunikimit shtesë dhe alternativ dhe të të gjitha mjeteve, mënyrave, dhe formave të tjera të komunikimit të aksesueshme sipas zgjedhjes së personave me aftësi të kufizuar në komunikimet zyrtare;

(c) Nxitjen e subjekteve private që sigurojnë shërbime publike, duke përfshirë dhe internetin, të sigurojnë informacion dhe shërbime në formate të aksesueshme dhe të përdorshme për personat me aftësi të kufizuar;

(d) Inkurajimin e medias, duke përfshirë edhe ofruesit e informacionit nëpërmjet internetit, për t'i bërë shërbimet e tyre të aksesueshme për personat me aftësi të kufizuar;

(e) Njohjen dhe nxitjen e përdorimit të gjuhës së shenjave.

Neni 22

Respekti për jetën private (privacia)

1. Asnjë person me aftësi të kufizuar, pavarësisht nga vendbanimi apo mënyra e jetesës nuk duhet bëhet objekt i ndërhyrjeve arbitrare apo të paligjshme në jetën e tij/saj private, në familje, në lidhje me korrespondencën, llojet e tjera të komunikimit apo të bëhet objekt i sulmeve të paligjshme ndaj nderit apo reputacionit të tij/saj. Personat me aftësi të kufizuar kanë të drejtën për mbrojtje ligjore ndaj këtyre ndërhyrjeve dhe sulmeve.

2. Shtetet Palë do të mbrojnë privacinë e informacionit personal, shëndetësor dhe në lidhje me statusin e rehabilitimit të personave me aftësi të kufizuar, njësoj si pjesa tjetër e popullësisë.

Neni 23

Respekti për shtëpinë dhe familjen

1. Shtetet Palë do të marrin masat e duhura për eliminimin e diskriminimit ndaj personave me aftësi të kufizuar në lidhje me të gjitha çështjet lidhur me martesën, familjen, të qenit prindër dhe lidhjet, njësoj si gjithë të tjerët për të siguruar:

(a) njohjen e të drejtës të të gjithë personave me aftësi të kufizuar në moshë martese për tu martuar dhe krijuar familje bazuar në pëlqimin dhe lirinë e plotë të çiftit;

(b) njohjen e të drejtave të personave me aftësi të kufizuar për të vendosur lirshëm dhe me përgjegjësi për numrin dhe largësinë e fëmijëve nga njëri-tjetri dhe për të patur akses informacioni përkatës për moshën, edukim mbi planifikimin familjar dhe riprodhimin për mjetet e nevojshme që i mundësojnë ata të ushtrojnë këto të drejta.

(c) Personat me aftësi të kufizuar, duke përfshirë fëmijët, ruajnë fertilitetin/(të drejtën për riprodhim) njësoj si gjithë të tjerët.

2. Shtetet Palë do të garantojnë të drejtat dhe përgjegjësitë e personave me aftësi të kufizuar lidhur me kujdestarinë, ruajtjen, trustet dhe birësimin e fëmijëve apo institucioneve të ngjashme ku këto koncepte egzistojnë në legjislacionin kombëtar; gjithësesi, interesi më i mirë i fëmijës do të jetë dominuesi. Shtetet Palë do të japin asistencën e duhur ndaj personave me aftësi të kufizuar në realizimin e përgjegjësive për rritjen e fëmijëve të tyre.

3. Shtetet Palë do të garantojnë që fëmijët me aftësi të kufizuar të gëzojnë të drejta të barabarta lidhur me jetën familjare. Me qëllim realizimin e këtyre të drejtave dhe për të parandaluar fshehjen, braktisjen, neglizhimin dhe izolimin e fëmijëve me aftësi të kufizuar, Shtetet Palë do të garantojnë sigurimin e informacionit, shërbimeve dhe mbështetjes të hershme dhe të gjithanshme për fëmijët me aftësi të kufizuar dhe familjet e tyre.

4. Shtetet Palë do të garantojnë që fëmija të mos ndahet nga prindërit e tij/ saj kundër dëshirës së tij/saj, përveç atyre rasteve kur autoritetet kompetente sipas shqyrtimit gjyqësor përcaktojnë, në përputhje me ligjet dhe procedurat përkatëse, që një ndarje e tillë është e domosdoshme për interesin më të mirë të fëmijës. Në asnjë rast nuk do të ndahet një fëmijë nga prindërit për shkak të aftësisë së kufizuar të fëmijës apo aftësisë së kufizuar të njërit apo të dy prindërve.

5. Shtetet Palë, në rastet kur familja imediate nuk është në gjendje të kujdeset për fëmijën me aftësi të kufizuar, do të bëjnë çdo përpjekje për të siguruar kujdes alternativ brenda familjes së zgjeruar, dhe në rast se një përpjekje e tillë dështon, brenda komunitetit në një ambient familjar.

Neni 24 arsimi

1. Shtetet Palë njohin të drejtën e personave me aftësi të kufizuar për arsim. Me qëllim realizimin e kësaj të drejte pa diskriminim dhe mbi bazën e mundësive të barabarta, Shtetet Palë do të garantojnë një sistem arsimor përfshirës në të gjitha nivelet, duke përfshirë edhe arsimin gjatë gjithë jetës me synim:

(a) Zhvillimin e plotë të potencialit njerëzor dhe ndjenjës së dinjitetit dhe vetëvlerësimit, fuqizimin e respektit për të drejtat dhe liritë themelore të njeriut dhe diversitetit njerëzor;

(b) Zhvillimin nga ana e personave me aftësi të kufizuar të personalitetit, talenteve dhe krijimtarisë së tyre, si edhe të aftësive të tyre mendore dhe fizike, në potencialin e tyre të plotë;

(c) Mundësimin e personave me aftësi të kufizuar për të marrë pjesë në mënyrë efektive në një shoqëri të lirë.

2. gjatë realizimit të kësaj të drejte, Shtetet Palë do të garantojnë që:

(a) Personat me aftësi të kufizuar të mos jenë të përjashtuar nga sistemi i arsimit të përgjithshëm për shkak të aftësisë së kufizuar dhe që fëmijët me aftësi të kufizuar të mos jenë të përjashtuar nga arsimimi pa pagesë dhe i detyruar fillor, ose arsimit mesëm, për shkak të aftësisë së kufizuar;

(b) Personat me aftësi të kufizuar mund të kenë akses në arsimin fillor gjithëpërfshirës, cilësor dhe pa pagesë dhe arsimin e mesëm njësoj si të gjithë fëmijët e tjerët në komunitetet ku ata jetojnë;

(c) Sigurohet akomodimi i arësyeshem i kërkesave individuale;

(d) Personat me aftësi të kufizuar marrin mbështetjen e kërkuar, brenda sistemit të arsimit të përgjithshëm për të mundësuar arsimimin e duhur të tyre.

(e) Sigurohen masa mbështetëse efikase dhe të individualizuara në ambiente që rrisin zhvillimin akademik dhe shoqëror, në përputhje me qëllimin për përfshirjen e tyre të plotë.

3. Shtetet Palë do të bëjnë të mundur që personat me aftësi të kufizuar të mësojnë aftësi për zhvillim shoqëror dhe jetësor për të lehtësuar pjesëmarrjen e tyre të plotë dhe të barabartë në arsim dhe si pjestarë të komunitetit. Për këtë qëllim Shtetet Palë duhet të marrin masat e duhura, duke përfshirë:

(a) Lehtësimin e të mësuarit të Braille, shkrimeve alternative, mënyrave augmentative/njohese dhe alternative, mjeteve dhe formateve të

komunikimit, aftësive të orientimit dhe lëvizshmërisë dhe lehtësimin e mbështetjes dhe kujdesit nga moshatarët;

(b) Lehtësimin e të mësuarit të gjuhës së shenjave dhe nxitjen e identitetit linguistik të personave që nuk dëgjojnë;

(c) të sigurohen që arsimimi i individëve, dhe në veçanti fëmijëve, të cilët janë të verbër, nuk dëgjojnë, apo që nuk degjojnë e nuk shikojnë, në të njëjtën kohë të jepet në gjuhën, mënyrat dhe mjetet e komunikimit më të përshtatshme për individin dhe në ambiente të cilat rrisin zhvillimin akademik dhe shoqëror të tij/saj.

4. Me qëllim që të garantohet realizimi i kësaj të drejte, Shtetet Palë do të marrin masat e duhura për punësimin e mësuesëve, duke përfshirë mësuesit me aftësi të kufizuar, të cilët janë të kualifikuar në gjuhën e shenjave dhe/apo Braille, dhe të trainojnë profesionistët dhe stafin që punon në të gjitha nivelet arsimore. Trainime të tilla duhet të përfshijnë ndërgjegjësimin në lidhje me aftësinë e kufizuar dhe përdorimin e mënyrave të duhura augmentative/njohese dhe alternative, mjeteve dhe formateve të komunikimit, teknikave edukuese dhe materialeve për të mbështetur personat me aftësi të kufizuar.

5. Shtetet Palë do të garantojnë që personat me aftësi të kufizuar të jenë në gjendje të kenë akses në arsimin e lartë, trainime profesionale, arsimin për të rritur dhe të mësuarit gjatë të gjithë jetës pa diskriminim dhe në baza të barabarta me të tjerët. Për këtë qëllim, Shtetet Palë do të garantojnë ofrimin e akomodimit të arësyeshem për personat me aftësi të kufizuar.

Neni 25 shëndeti

Shtetet Palë njohin faktin që personat me aftësi të kufizuar kanë të drejtën të gëzojnë standartin më të lartë të mundshëm shëndetësor pa diskriminim për shkak të aftësisë së kufizuar. Shtetet Palë do të marrin masat e duhura për të siguruar aksesin e personave me aftësi të kufizuar ndaj shërbimet shëndetësore të lidhura me gjininë, përfshirë rehabilitimin lidhur me shëndetin. Në veçanti, Shtetet Palë do tu:

(a) garantojnë personave me aftësi të kufizuar të njëjtën gamë, cilësi dhe standarde të shërbimeve shëndetësore pa pagesë ose të përballueshme siç iu sigurohet personave të tjerë, duke përfshirë programe dhe shërbime në fushën e shëndetit seksual dhe riprodhues dhe programe të shëndetit publik.

(b) garantojnë ato shërbime shëndetësore që u nevojiten personave me aftësi të kufizuar, për shkak të aftësisë së tyre të kufizuar, duke përfshirë edhe identifikimin e hershëm dhe ndërhyrjen sipas rastit, si dhe shërbime të

hartuara për të minimizuar dhe parandaluar përkeqësimin e aftësive të kufizuara, duke përfshirë fëmijët dhe të moshuarit;

(c) garantojnë këto shërbime shëndetësore sa më pranë të jetë e mundur komuniteteve të këtyre personave, përfshirë zonat rurale;

(d) tu kërkojë profesionistëve të kujdesit shëndetësor të ofrojnë kujdes të së njëjtës cilësi për personat me aftësi të kufizuara si për të tjerët, duke përfshirë edhe mbi bazë të pëlqimit të lirë dhe të informuar, si edhe të rrisë ndërgjegjësimin mbi të drejtat, dinjitetin, autonominë e njeriut dhe nevojave të personave me aftësi të kufizuara nëpërmjet trainimeve dhe shpalljes së standardeve etike për kujdesin shëndetësor publik dhe privat;

(e) të ndalojë diskriminimin ndaj personave me aftësi të kufizuara në ofrimin e sigurimeve shëndetësore dhe sigurimit të jetës, në ato raste kur një siguracion i tillë lejohet nga ligji kombëtar, që do të ofrohet në mënyrë të drejtë dhe të arësyeshme.

(f) të parandalojë mohimin diskriminator të kujdesit shëndetësor apo shërbimeve shëndetësore apo të ushqimeve dhe lëngjëve mbi bazën e aftësisë së kufizuara.

Neni 26 **Aftësimi dhe Rehabilitimi**

1. Shtetet Palë do të ndërmarrin masat e duhura, duke përdorur edhe mbështetjen e moshatarëve, për të bërë të mundur që personat me aftësi të kufizuara të arrijnë dhe të ruajnë pavarësinë e tyre maksimale, aftësinë e plotë fizike, mendore, shoqërore dhe profesionale, dhe për të siguruar përfshirjen dhe pjesëmarrjen e tyre të plotë në të gjitha aspektet e jetës. Për këtë qëllim, Shtetet Palë do të organizojnë, fuqizojnë dhe zgjerojnë shërbimet aftësuese dhe rehabilituese gjithëpërfshirëse, veçanërisht në fushat e shëndetit, punësimit, edukimit dhe shërbimeve sociale, në mënyrë të tillë që këto shërbime dhe programe:

(a) Të fillojnë në fazën më të hershme të mundshme dhe të jenë të bazuara në vlerësimet multidisiplinare të nevojave dhe fuqive individuale;

(b) Të mbështesin pjesëmarrjen dhe përfshirjen në komunitet dhe në të gjitha aspektet e shoqërisë dhe të sigurohen që ato janë mbi baza vullnetare të disponueshme për personat me aftësi të kufizuara sa më pranë komuniteteve të tyre të jetë e mundur, duke përfshirë zonat rurale.

2. Shtetet Palë do të inkurajojnë organizimin e trainimeve të nivelit fillestat dhe të vazhdueshëm për profesionistët dhe stafin që punon në shërbimet aftësuese dhe rehabilituese.

3. Shtetet Palë do të inkurajojnë disponibilitetin, njohuritë dhe përdorimin e pajisjeve dhe teknologjive asistuese të projektuara për personat me aftësi të kufizuar, duke qenë se ato lidhen me aftësimin dhe rehabilitimin.

Neni 27

Puna dhe punësimi

1. Shtetet Palë njohin të drejtën e personave me aftësi të kufizuar për të punuar, njësoj si pjesa tjetër e popullësisë; këtu përfshihet e drejta për të patur mundësinë për të fituar jetesën duke bërë punë të zgjedhur lirisht apo të pranuar në tregun e punës dhe vendin/ambjentin e punës që është i hapur, përfshirës dhe i arritshëm nga personat me aftësi të kufizuar. Shtetet Palë do të mbrojnë dhe inkurajojnë realizimin e të drejtës për punë, duke përfshirë dhe personat që e fitojnë aftësinë e kufizuar gjatë punësimit, duke marrë hapat e duhur, përfshirë masat ligjore me qëllim që ndër të tjera:

(a) të ndalojnë diskriminimin për shkak të aftësisë së kufizuar në të gjitha çështjet lidhur me punësimin, përfshirë kushtet e pajtimit në punë, punësimit, vazhdimësisë së punësimit, ecjes në karrierë dhe ofrimin e kushteve të sigurta dhe të shëndetshme të punës;

(b) mbrojtjen e të drejtave të personave me aftësi të kufizuar, njësoj si gjithë të tjerët, duke përfshirë garantimin e mundësive të barabarta dhe pagesës të barabartë për punën me vlerë, siguri dhe kushte pune të shëndetshme të barabarta, duke përfshirë dhe mbrojtjen nga ngacmimet dhe zgjidhjen e ankesave;

(c) Për të garantuar që personat me aftësi të kufizuar të jenë në gjendje të ushtrojnë të drejtat e punës dhe të drejtat sindikaliste njësoj si gjithë të tjerët;

(d) Për të garantuar që personat me aftësi të kufizuar të kenë akses në programet e përgjithshme udhëzuese teknike dhe profesionale, në shërbimet e punësimit dhe për të garantuar trainim të vazhdueshëm dhe profesional ;

(e) nxitjen e mundësive për punësim dhe karrierë për personat me aftësi të kufizuar në tregun e punës, si edhe ofrimin e asistencës për gjetjen, fitimin, mbajtjen dhe kthimin në punë;

(f) nxitjen e mundësive për vetëpunësim, aktivitet të lirë privat, zhvillimin e kooperativave dhe hapjen e një biznesi personal;

- (g) punësimin e personave me aftësi të kufizuar në sektorin publik;
- (h) inkurajimin e punësimit të personave me aftësi të kufizuar në sektorin privat nëpërmjet politikave dhe masave të duhura, të cilat mund të përfshijnë programe pozitive veprimi, stimuj dhe masa të tjera;
- (i) Për të garantuar që personave me aftësi të kufizuar u sigurohet një akomodim i arësyeshëm në ambientin e punës;
- (j) Për të inkurajuar personat me aftësi të kufizuar të fitojnë përvojë pune në tregun e hapur të punës;
- (k) Për të promovuar programe për rehabilitim profesional, për mbajtjen e vendit të punës dhe ofrimin e programeve për kthimin në punë për personat me aftësi të kufizuar.

2. Shtetet Palë do të garantojnë që personat me aftësi të kufizuar të mos mbahen në skllavëri apo të përdoren si shërbëtorë dhe të jenë të mbrojtur ashtu si gjithë të tjerët nga puna e detyruar.

Neni 28

Standardet e duhura të jetesës dhe mbrojtjes sociale

1. Shtetet Palë njohin të drejtën e personave me aftësi të kufizuar për një standard adekuat jetese për ta dhe për familjet e tyre, duke përfshirë ushqimin, veshjen dhe strehimin e përshtatshëm, si edhe të drejtën përpërmirësimin e vazhdueshëm të kushteve të jetesës dhe do të ndërmarrin hapat e duhura për të mbrojtur dhe përmirësuar realizimin e kësaj të drejte pa diskriminim për shkak të aftësisë së kufizuar.

2. Shtetet Palë njohin të drejtën e personave me aftësi të kufizuar për mbrojtje shoqërore dhe që ata ta gëzojnë atë të drejtë pa diskriminim për shkak të aftësisë së kufizuar dhe do të ndërmarrin hapat e duhura për të mbrojtur dhe përmirësuar realizimin e kësaj të drejte, duke përfshirë marrjen e masave:

(a) Për të siguruar akses të barabartë të personave me aftësi të kufizuar ndaj shërbimeve për ujë të pijshëm dhe shërbimeve, pajisjeve dhe formave të tjera të asistencës të përshtatshme dhe të përballueshme për nevoja të lidhura me aftësinë e kufizuar;

(b) Për të siguruar aksesin e personave me aftësi të kufizuar, në veçanti grave dhe vajzave me aftësi të kufizuar dhe personave të moshuar me aftësitë kufizuar në programet e mbrojtjes shoqërore dhe të reduktimit të varfërisë;

(c) Për të siguruar aksesin e personave me aftësi të kufizuar dhe familjeve të tyre që jetojnë në kushtet e varfërisë, në asistencën e ofruar nga Shteti për të mbuluar shpenzimet lidhur me aftësinë e kufizuar, duke përfshirë trainimin, këshillimin, asistencën financiare dhe kujdesin gjatë pushimeve;

(d) Për të siguruar aksesin e personave me aftësi të kufizuar në programet e strehimit publik.

(e) Për të siguruar aksesin e personave me aftësi të kufizuar në programet dhe përfitimet e pensionit.

Neni 29

Pjesëmarrja në jetën politike dhe publike

Shtetet Palë duhet tu garantojnë personave me aftësi të kufizuar të drejtat politike dhe mundësinë për t'i gëzuar ato njësoj si pjesa tjetër e popullësisë dhe duhet të marrin përsipër:

(a) Tu garantojnë personave me aftësi të kufizuar mpjesëmarrjen e plotë dhe efektive në jetën politike dhe publike njësoj si gjithë të tjerët, drejtpërsëdrejti apo nëpërmjet përfaqësuesve të zgjedhur, duke përfshirë edhe të drejtën dhe mundësinë e personave me aftësitë kufizuar për të votuar dhe për tu zgjedhur, ndër të tjera duke:

(i) Siguruar që procedurat, facilitetet dhe materialet e votimit të jenë të përshtatshme, të aksesueshme dhe të thjeshta për tu kuptuar dhe përdorur;

(ii) Mbrojtur të drejtën e personave me aftësi të kufizuar për të votuar me votë të fshehtë në zgjedhje dhe referendume publike, pa kërcënim, për të kandiduar në zgjedhje, për të ushtruar funksione publike dhe për të kryer të gjitha funksionet publike në të gjitha nivelet e qeverisë, duke lehtësuar përdorimin e teknologjive asistuese dhe të reja, ne rastet e përshtatshme;

(iii) Garantuar shprehjen e vullnetit të lirë të personave me aftësi të kufizuar si zgjedhës dhe për këtë qëllim, kur është e nevojshme, me kërkesën e tyre, lejohet asistenca në votim nga një person i zgjedhur prej tyre.

(b) garantimin e një ambjenti, në të cilin personat me aftësi të kufizuar mund të marrin pjesë në mënyrë efektive dhe të plotë në dirigjimin e çështjeve publike, pa diskriminim dhe njësoj si të tjerët dhe të inkurajojë pjesëmarrjen e tyre në çështjet publike, duke përfshirë:

(i) Pjesëmarrjen në organizatat joqeveritare dhe shoqatat që kanë të bëjnë me jetën publike dhe politike në vend dhe në aktivitetet dhe administrimin e partive politike;

(ii) Krijimin apo pjesëmarrjen në organizata të personave me aftësi të kufizuar për të përfaqësuar personat me aftësi të kufizuar në nivele ndërkombëtare, kombëtare, rajonale dhe lokale.

Neni 30

Pjesëmarrja në jetën kulturore dhe aktivitetet argëtuese dhe sportive

1. Shtetet Palë njohin të drejtën e personave me aftësi të kufizuar për të marrë pjesë njësoj si gjithë të tjerët në jetën kulturore të vendit dhe do të marrin të gjitha masat e duhura për të garantuar që personat me aftësi të kufizuar:

(a) Gëzojnë akses në materialet kulturore në të gjitha formatet e aksesueshme;

(b) Gëzojnë akses në programet televizive, filmat, teatrot, dhe aktivitete të tjera kulturore, në formate të aksesueshme;

(c) Gëzojnë akses në institucionet apo shërbimet kulturore, si p.sh: teatrot, muzeumet, kinematë, bibliotekat dhe shërbimet për turistët dhe për sa është e mundur gëzojnë akses në monumentet dhe qendrat me rëndësi për kulturën kombëtare.

2. Shtetet Palë duhet të marrin masat e duhura për të bërë të mundur që personat me aftësi të kufizuar të kenë mundësinë për të zhvilluar dhe përdorur potencialin e tyre krijues, artistik, dhe intelektual, jo vetëm për të mirën e tyre, por gjithashtu për pasurimin kulturor të shoqërisë.

3. Shtetet Palë do të ndërmarrin hapat e duhur, në përputhje me legjislacionin ndërkombëtar për të garantuar që ligjet që mbrojnë të drejtat e pronësisë intelektuale nuk përbëjnë një barrierë të paarësyeshme apo diskriminuese për aksesin e personave me aftësi të kufizuar në materiale kulturore.

4. Personat me aftësi të kufizuar duhet të kenë të drejtën, njësoj si gjithë të tjerët, që tu njihet dhe të mbështetet identiteti i tyre specifik kulturor dhe lingistik, përfshirë dhe gjuhën e shenjave dhe kulturën e personave që nuk dëgjojnë.

5. Me qëllim që personat me aftësi të kufizuar të marrin pjesë njësoj si gjithë të tjerët në aktivitete argëtuese, të kohës së lirë dhe sportive, Shtetet Palë duhet të marrin masat e duhura:

(a) Për të inkurajuar dhe nxitur pjesëmarrjen e personave me aftësi të kufizuar në aktivitetet sportive gjithëpërfshirëse në të gjitha nivelet;

(b) Për të siguruar që personat me aftësi të kufizuar të kenë mundësinë të organizojnë, zhvillojnë dhe marrin pjesë në aktivitete sportive specifike dhe argëtuese për aftësinë e kufizuar dhe për këtë qëllim, të inkurajojnë ofrimin e instruksioneve, trainimit dhe burimeve të duhura, njësoj si gjithë të tjerët;

(c) Për të siguruar aksesin e personave me aftësi të kufizuar në terrenet sportive, argëtuese dhe turistike;

(d) Për të siguruar aksesin e barabartë tëfëmijëve me për të marrë pjesë në lojra, argëtime, aktivitete sportive dhe të kohës së lirë, duke përfshirë edhe aktivitetet që zhvillohen në sistemin shkollor;

(e) Për të siguruar aksesin e personave me aftësi të kufizuar në shërbimet argëtuese, turistike, sportive dhe të kohës së lirë.

Neni 31

Statistikat dhe grumbullimi i të dhënave

1. Shtetet Palë marrin përsipër të mbledhin informacionin e duhur, duke përfshirë të dhëna statistikore dhe kërkimore, për të bërë të mundur që këto Shtetet të hartojnë dhe zbatojnë politika që do i japin efekt kësaj Konvente. Procesi i mbledhjes dhe ruajtjes së këtij informacioni duhet:

(a) Të jetë në përputhje me masat mbrojtëse ligjore, duke përfshirë ligjin për mbrojtjen e të dhënave, për të siguruar konfidencialitetin dhe respektin për jetën private të personit me aftësi të kufizuar;

(b) Të jetë në përputhje me normat ndërkombëtare të pranuar për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe liritë themelore, si edhe parimet etike për mbledhjen dhe përdorimin e statistikave.

2. Informacioni i mbledhur sipas këtij neni do të disagregohet/ndahet sipas rastit dhe do të përdoret për tu ardhur në ndihmë Shteteve Palë në këtë Konventë në vlerësimin e zbatimit të detyrimeve të tyre, si edhe do të identifikojë dhe adresojë barrierat me të cilat përballen personat me aftësi të kufizuar gjatë ushtrimit të së drejtave të tyre.

3. Shtetet Palë marrin përgjegjësinë për shpërndarjen e këtyre statistikave dhe sigurojnë që ato të jenë të aksesueshme për personat me aftësi të kufizuar dhe për të tjerët.

Neni 32**Bashkëpunimi Ndërkombëtar**

1. Shtetet Palë pranojnë rëndësinë e bashkëpunimit ndërkombëtar dhe nxitjen e tij, në mbështetje të përpjekjeve kombëtare për realizimin e qëllimit dhe objektivave të kësaj Konvente dhe do të ndërmarrin masat e duhura dhe efektive në këtë drejtim, midis Shteteve dhe sipas rastit në partneritet me organizatat përkatëse ndërkombëtare dhe rajonale dhe shoqërinë civile, në veçanti organizatat për personat me aftësi të kufizuar. Këto masa, ndër të tjera, mund të përfshijnë:

- (a) sigurimin e bashkëpunimit ndërkombëtar, duke përfshirë programet ndërkombëtare të zhvillimit, të jetë përfshirës dhe i aksesueshëm për personat me aftësi të kufizuar;
- (b) Të lehtësojnë dhe mbështesin ngritjen e kapaciteteve, midis të tjerash nëpërmejt shkëmbimit dhe ndarjes së informacionit, përvojës, programeve të trainimit dhe praktikës më të mirë;
- (c) Të lehtësojnë bashkëpunimin në punën kërkimore dhe aksesin në njohurinë shkencore dhe teknike; dhe
- (d) Të sigurojnë, sipas rastit, asistencë teknike dhe ekonomike, përfshirë dhe sigurimin e aksesit dhe përdorimin e përbashkët të teknologjisë asistive dhe të aksesueshme, si edhe nëpërmjet transferimit të teknologjisë.

2. dispozitat e këtij neni nuk përbëjnë asnjë paragjykim ndaj detyrimeve të secilit Shtet Palë për të plotësuar detyrimet e tij në kuadrin e kësaj Konvente.

Neni 33**Zbatimi dhe monitorimi i Konventës në nivel kombëtar**

1. Sipas sistemit të tyre të organizimit, Shtetet Palë do të caktojnë një apo më shumë personi kontakti në qeveri për çështje që kanë të bëjnë me zbatimin e kësaj Konvente, si edhe do t'i japin vendin e duhur ngritjes apo caktimit të një mekanizmi koordinimi brenda qeverisë për të lehtësuar veprimet që kanë të bëjnë me aftësinë e kufizuar në sektorë të ndryshëm dhe në nivele të ndryshme.

2. Shtetet Palë, në përputhje me sistemet e tyre ligjore dhe administrative, do të mbajnë, fuqizojnë, caktojnë ose hartojnë brenda Shtetit Palë, një kuadër i cili do të përfshijë një apo më shumë mekanizma të pavarur, si të jetë më e përshtatshme, për të nxitur, mbrojtur dhe monitoruar zbatimin e kësaj Konvente.

Gjatë caktimit apo ngritjes së një mekanizmi të tillë, Shtetet Palë do të mbajnë në konsideratë parimet në lidhje me statusin dhe funksionimin e institucioneve kombëtare për mbrojtjen dhe stimulimin e të drejtave të njeriut.

3. Shoqëria Civile dhe në veçanti personat me aftësi të kufizuar dhe organizatat e tyre përfaqësuese duhet të përfshihen dhe të marrin pjesë plotësisht në procesin e monitorimit.

Neni 34

Komiteti për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuar

1. Do të ngrihet një Komitet për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuar (tani e tutje i referuar si "Komiteti"), i cili do të kryejë funksionet e paraqitura më poshtë.

2. Momentin që kjo Konventë hyn në fuqi, Komiteti do të përbëhet nga dymbëdhjetë ekspertë. Pas gjashtëdhjetë ratifikimesh apo pranimesh shtesë në Konventë, anëtarësia e Komitetit do të shtohet me gjashtë anëtarë, duke ruajtur një numër maksimal prej tetëmbëdhjetë anëtarësh.

3. Anëtarët e Komitetit do të shërbejnë në kapacitetin e tyre personal dhe do të jenë me një qëndrim të lartë moral dhe kompetencë e përvojë të njohur në fushën e paraqitur në këtë Konventë. Shtetet Palë ftohen t'i kushtojnë vëmendjen e duhur dispozitës së parashtruar në nenin 4.3 të kësaj Konvente, kur bëjnë nominimin e kandidatëve të tyre.

4. Anëtarët e Komitetit do të zgjedhen nga Shtetet Palë, ku do t'i kushtohet vëmendje shpërndarjes së barabartë gjeografike, përfaqësimit të formave të ndryshme të civilizimit dhe të sistemeve ligjore principale, përfaqësimit të barabartë gjinor dhe pjesëmarrjes së ekspertëve me aftësi të kufizuar.

5. Anëtarët e Komitetit do të zgjidhen me votim të fshehtë nga një listë me shtetas të nominuar nga Shtetet Palë në takimet e Konferencës së Shteteve Palë. Në ato takime, për të cilat dy të tretat e Shteteve Palë duhet të përbëjnë kuorumin, personat e zgjedhur në Komitet do të jenë ata që sigurojnë numrin më të madh të votave dhe një mozhorancë absolute të votave të përfaqësuesve të Shteteve Palë që janë prezentë dhe votojnë.

6. Zgjedhjet fillestare do të mbahen jo më vonë se gjashtë muaj pas datës së hyrjes në fuqi të kësaj Konvente. Së paku katër muaj para datës së zgjedhjeve, Sekretari Përgjithshëm i Kombeve të Bashkuara do t'iu dërgojë një letër Shteteve Palë duke i ftuar ata që të paraqesin nominimet brenda dy muajve. Sekretari Përgjithshëm do të pregatisë më pas në rend alfabetik një listë me të gjithë personat e nominuar, duke treguar Shtetet Palë, që i kanë nominuar ata, dhe do t'ua paraqesë atë Shteteve Palë të kësaj Konvente.

7. Anëtarët e Komitetit do të zgjidhen për një mandat katër vjeçar. Ata do të kenë të drejtën e ri-zgjedhjes një herë. Megjithatë, mandati për të gjashtë anëtarët e zgjedhur në zgjedhjet e para do të skadojë në fund të dy viteve; menjëherë pas zgjedhjeve të para, emrat e këtyre gjashtë anëtarëve do të

zgjedhen me short nga kryetari i takimit siç referohet në paragrafin 5 të këtij neni.

8. Zgjedhja e gjashtë anëtarëve shtesë të Komitetit do të mbahet me rastin e zgjedhjeve të rregullta, në përputhje me dispozitat përkatëse të këtij neni.

9. Në qoftë se një anëtar i Komitetit vdes apo jep dorëheqjen apo deklaron se për çfarëdo shkak ajo apo ai nuk mund të kryejë detyrat e saj apo të tij, Shteti Palë, i cili ka nominuar anëtarin/anëtarin duhet të emërojë një ekspert tjetër që i ka kualifikimet dhe plotëson kriteret e përcaktuara në dispozitat përkatëse të këtij neni, që të shërbejë për pjesën e mbetur të mandatit.

10. Komiteti duhet të vendosë rregullat e tij të procedurës.

11. Sekretari Përgjithshëm i Kombeve të Bashkuara do të sigurojë stafin dhe fasilitetet e nevojshme për realizimin efektiv të funksioneve të Komitetit në këtë Konventë, dhe do të thërrasë mbledhjen e saj të parë.

12. Me aprovimin e Asamblesë së Përgjithshme, anëtarët e Komitetit të ngritur sipas kësaj Konvente do të marrin pagesë nga fondet e Kombeve të Bashkuara sipas termave dhe kushteve që mund të vendosë Asambleja, duke patur parasysh rëndësinë e përgjegjësive të Komitetit.

13. Anëtarët e Komitetit do të kenë të drejtë për fasilitete, privilegje dhe imunitete të ekspertëve në misione për Kombet e Bashkuara siç parashtrahet në seksionet përkatëse të Konvetës mbi Privilegjet dhe imunitetet e Kombeve të Bashkuara.

Neni 35

Raportet nga Shtetet Palë

1. Çdo Shtet Palë do të paraqesë në Komitet, nëpërmjet Sekretarit të Përgjithshëm të Kombeve të Bashkuara, një raport gjithëpërfshirës mbi masat e marra për të bërë efektive detyrimet e tij në këtë Konventë dhe mbi progresin e bërë në këtë drejtim, brenda dy viteve që kjo Konventë hyn në fuqi për atë Shtet Palë.

2. Pas kësaj, Shtetet Palë paraqesin raportet pasuese të paktën çdo katër vjet, si dhe sa herë që kërkohet nga Komiteti.

3. Komiteti do të vendosë udhëzimet përkatëse lidhur me përmbajtjen e raporteve.

4. Shteti Palë i cili i ka paraqitur Komitetit një raport fillestar gjithëpërfshirës nuk nvojitet të përsërisë informacionin e paraqitur më parë në raportet e tij të tjera pasuese. Kur bëjnë përgatitjen e raporteve për Komitetin, Shtetet Palë ftohen të kenë parasysh që ta bëjnë këtë në një proces të hapur dhe transparent si dhe t'i kushtojnë vëmendjen e duhur dispozitave të përcaktuara në nenin 4.3 të kësaj Konvente.

5. Raportet mund të tregojnë faktorë dhe vështirësi që ndikojnë në shkallën e plotësimin të detyrimeve të kësaj Konvente.

Neni 36**Shqyrtimi i raporteve**

1. Çdo raport duhet të shqyrtohet nga Komiteti, i cili do të bëjë sugjerime dhe rekomandime të përgjithshme mbi raportin siç ai e konsideron të përshtatshme dhe do t'ua dërgojë ato Shtetit Palë përkatës. Shteti Palë mund të përgjigjet me çdo informacion, që ai zgjedh për Komitetin. Komiteti mund të kërkojë nga Shtetet Palë informacion të mëtejshëm lidhur me zbatimin e kësaj Konvente.
2. Në qoftë se Shteti Palë e ka tejkaluar shumë afatin për paraqitjen e raportit, Komiteti mund të njoftojë Shtetin Palë përkatës lidhur me nevojën për të shqyrtuar zbatimin e kësaj Konvente në atë Shtet Palë, mbi bazën e informacionit të besueshëm të disponueshëm për Komitetin, në qoftë se raporti përkatës nuk paraqitet brenda tre muajve nga njoftimi. Komiteti do të ftojë Shtetin Palë përkatës për të marrë pjesë në këtë egzaminim. Nëse Shteti Palë përgjigjet me paraqitjen e raportit përkatës, do të aplikohen dispozitet e paragrafit 1 të këtij neni.
3. Sekretari Përgjithshëm i Kombeve të Bashkuara do t'i vërë raportet në dispozicion të të gjitha Shteteve Palë.
4. Shtetet Palë do t'i bëjnë raportet sa më publike në vendet e tyre dhe do të mundësojnë akses për sugjerime dhe rekomandime të përgjithshme lidhur me këto raporte.
5. Komiteti do tu transmetojë, siç mund ta shohë të përshtatshme, agjencive të specializuara, fonde dhe programe të Kombeve të Bashkuara dhe organizmave të tjerë kompetentë, raportet nga Shtetet Palë me qëllim për të paraqitur një kërkesë apo tregues të nevojës për këshillim apo asistencë teknike të përfshirë në raport, krahas vëzhgimeve dhe rekomandimeve të Komitetit, në rast se ka të tilla, lidhur me këto kërkesa dhe tregues.

Neni 37**Bashkëpunimi midis Shteteve Palë dhe Komitetit**

1. Çdo Shtet Palë do të bashkëpunojë me Komitetin dhe do tu vijë në ndihmë anëtarëve të tij në përmbushjen e mandatit të tyre.
2. Komiteti, në marrëdhëniet e tij me Shtetet Palë, do t'i kushtojë vëmendjen e duhur rrugëve dhe mënyrave për rritjen e kapaciteteve kombëtare për zbatimin e kësaj Konvente, duke përfshirë edhe bashkëpunimin në nivel ndërkombëtar.

Neni 38**Marrëdhëniet e Komitetit me organizmat e tjera**

Me qëllim nxitjen e zbatimit me efikasitet të kësaj Konvente dhe bashkëpunimin ndërkombëtar në fushën e përcaktuar në këtë Konventë:

(a) agjencitë e specializuara dhe organet e tjera të Kombeve të Bashkuara do të kenë të drejtë të përfaqësohen në shqyrtimin e zbatimit të dispozitave të kësaj Konvente, të cilat bëjnë pjesë gjithashtu në mandatin e tyre. Komiteti mund të ftojë agjencitë e specializuara dhe organet e tjera kompetente, siç mund ta shohë të përshtatshme, për të siguruar këshillim të specializuar lidhur me zbatimin e Konventës në ato çështje që bëjnë pjesë në mandatet e tyre përkatëse. Komiteti mund të ftojë agjenci të specializuara dhe organe të tjera të Kombeve të Bashkuara të paraqesin raportet mbi zbatimin e Konventës për çështje që bëjnë pjesë në gamën e aktiviteteve të tyre;

(b) Komiteti, në kuadrin e realizimit të mandatit të tij, do të konsultohet, siç të jetë e përshtatshme, me organe të tjera relevante të institucionalizuara nga traktatet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut, me qëllim arritjen e konsistencës të udhëzimeve të tyre raportuese përkatëse, sugjerimeve dhe rekomandimeve të tyre të përgjithshme dhe do të mënjanojë duplikimin apo mbivendosjen në realizimin e këtyre funksioneve.

Neni 39 **Raporti i Komitetit**

Komiteti do të raportojë çdo dy vjet në Asamblenë e Përgjithshme dhe Këshillin Ekonomiko-Social lidhur me aktivitetet e tij, dhe mund të bëjë sugjerime dhe rekomandime të përgjithshme bazuar në shqyrtimin e raporteve dhe informacionin e marrë nga Shtetet Palë. Këto sugjerime dhe rekomandime të përgjithshme do të përfshihen në raportin e Komitetit sëbashku me komentet, në rast se ka, nga Shtetet Palë.

Neni 40 **Konferenca e Shteteve Palë**

1. Shtetet Palë do të takohen rregullisht në Konferencën e Shteteve Palë, për të shqyrtuar çështjet që kanë të bëjnë me zbatimin e kësaj Konvente.
2. Konferenca e Shteteve Palë thirret nga Sekretari Përgjithshëm i Kombeve të Bashkuara jo më vonë se gjashtë muaj nga hyrja në fuqi e kësaj Konvente. Takimet pasuese do të thirren nga Sekretari Përgjithshëm i Kombeve të Bashkuara çdo dy vjet ose me vendim të Konferencës së Shteteve Palë.

Neni 41 **Autoriteti Përgjegjës**

Sekretari Përgjithshëm i Kombeve të Bashkuara do të jetë Autoriteti Përgjegjës i kësaj Konvente.

Neni 42 **Nënshkrimi**

Kjo Konventë do të jetë e hapur për t'u nënshkruar nga të gjitha Shtetet dhe nga organizata rajonale të integritit në Selinë e Kombeve të Bashkuara në Nju jork, duke nisur nga data 30 mars 2007.

Neni 43

Pranimi për të qenë i detyrueshëm

Kjo Konventë do t'i nënshtrohet ratifikimit nga shtetet nënshkruese dhe konfirmimit formal nga organizata integruese rajonale nënshkruese. Konventa do të jetë e hapur për aksesin e çdo Shteti apo organizate rajonale integruese që nuk e ka firmosur Konventën.

Neni 44

Organizatrat integruese rajonale

1. "Organizatë integruese rajonale" ka kuptimin e një organizatë të përbërë nga Shtetet sovraane të një rajoni të caktuar, tek të cilat Shtetet anëtare kanë transferuar kompetenca lidhur me çështjet e përcaktuara nga kjo Konventë. Organizata të tilla do të deklarojnë, në instrumentet e tyre të konfirmimit apo pranimit formal, nivelin e kompetencave të tyre lidhur me çështjet e përcaktuara nga kjo Konventë. Si rrjedhojë, ato duhet të informojnë Autoritetin Përgjegjës për çdo modifikim substancial në nivelin e kompetencave.
2. Termi "Shtete Palë" në këtë Konventë do të aplikohet për organizata të tilla brenda limitit të kompetencave të tyre.
3. Për qëllimet e nenit 45, paragrafi 1, dhe neni 47, paragrafi 2 dhe 3 nuk do të numërohet asnjë instrument i depozituar nga organizata integruese rajonale.
4. Organizatat integruese rajonale, në çështjet brenda kompetencave të tyre, mund të ushtrojnë të drejtën e tyre për të votuar në Konferencën e Shteteve Palë, me një numër votash të barabartë me numrin e Shteteve të tyre anëtare, që janë Palë në këtë Konventë. Një organizatë e tillë nuk do të ushtrojë të drejtën e saj për të votuar nëse ndonjë prej Shteteve anëtare ushtron të drejtën e tij, dhe anasjelltas.

Neni 45

Hyrja në fuqi

1. Kjo Konventë do të hyjë në fuqi në ditën e tridhjetë pas depozitimit të instrumentit të njëzetë të ratifikimit apo anëtarësimit.
2. Për çdo Shtet apo organizatë integruese rajonale që ratifikon, konfirmon apo pranon formalisht Konventën pas depozitimit të instrumentit të njëzetë, Konventa do të hyjë në fuqi në ditën e tridhjetë pas depozitimit të instrumentit të saj.

Neni 46

Rezerva

1. Nuk do të lejohen rezera të papajtueshme me objektin dhe qëllimin e kësaj konvente.
2. Rezervat mund të tërhiqen në çdo moment.

Neni 47

Amendamentet

1. Çdo Shtet Palë mund të propozojë një amendament të kësaj Konvente dhe ta paraqesë atë tek Sekretari Përgjithshëm i Kombeve të Bashkuara. Sekretari Përgjithshëm do t'ia komunikojë çdo amendim të propozuar Shteteve Palë, me një kërkesë për të njoftuar nëse ato janë në favor të një konference të Shteteve Palë për të shqyrtuar dhe vendosur lidhur me propozimet. Në rast se, brenda katër muajve nga data e një komunikimi të tillë dhe në ato raste kur së paku një e treta e Shteteve Palë janë në favor të një konference, Sekretari Përgjithshëm do të mbledhë konferencën nën kujdesin e Shteteve të Bashkuara. Çdo amendament i miratuar duhet të paraqitet nga Sekretari Përgjithshëm në Asamblenë e Përgjithshme për aprovim dhe pas kësaj tek Shtetet Palë për pranim.
2. një amendament i miratuar dhe aprovuar në përputhje me paragrafin 1 të këtij neni do të hyjë në fuqi në ditën e tridhjetë, pasi numri i instrumenteve të pranimit të depozituar të ketë arritur dy të tretat e numrit të Shteteve Palë në datën e miratimit të amendamentit. Pas kësaj, amendamenti do të hyjë në fuqi për çdo Shtet Palë në ditën e tridhjetë pas depozitimit të instrumentit të tij të pranimit. Amendamenti do të jetë detyrues vetëm për ato shtete të cilat e kanë pranuar atë.
3. Nëse vendoset me konsensus në Konferencën e Shteteve Palë, një amendament i miratuar dhe aprovuar në përputhje me paragrafin 1 të këtij neni, i cili lidhet ekskluzivisht me nenet 34, 38, 39 dhe 40 do të hyjë në fuqi për të gjitha Shtetet Palë në ditën e tridhjetë, pasi numri i instrumenteve të pranimit të depozituara të ketë arritur dy të tretat e numrit të Shteteve Palë në datën e miratimit të amendamentit.

Neni 48

Prishja e marrëveshjes së Konventës

Një Shtet Palë mund të prishë marrëveshjen për këtë Konventë me anë të një njoftimi me shkrim drejtuar Sekretarit të Përgjithshëm të Kombeve të Bashkuara. Prishja e marrëveshjes do të hyjë në fuqi një vit pas datës së marrjes së njoftimit nga Sekretari Përgjithshëm.

Neni 49

Format i aksesueshëm /përshtatshëm

Teksti i kësaj Konvente do të përgatitet në format të aksesueshëm.

Neni 50 **Tekste autentike**

Teksti i kësaj konvente në gjuhët arabe, kineze, angleze, franceze, ruse dhe spanjolle do të jenë autentikisht të barabarta.

NE PRANI TE: personave me plotfuqi nënshkruese, të cilët janë të autorizuar për këtë qëllim nga Qeveritë përkatëse kanë firmosur këtë Konventë.

B. Protokollin Opcional për Konventën për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuar.

Shtetet Palë të këtij protokollin kanë rënë dakort si më poshtë vijon:

Neni 1

1. Një Shtet Palë në këtë Protokoll ("Shtet Palë") njih kompetencën e Komitetit për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuar ("Komiteti") për të marrë dhe shqyrtuar komunikimet nga apo në emër të individëve apo grupeve të individëve në jurisdiksionin e tij, të cilët deklarojnë se janë viktimat të dhunimit të dispozitave të Konventës nga Shteti Palë.
2. Komiteti nuk duhet të marrë asnjë komunikim, nëse ka të bëjë me një Shtet Palë në Konventë, që nuk është palë në këtë Protokoll.

Neni 2

Komiteti do ta konsiderojë si të papranueshëm një komunikim kur:

- (a) Komunikimi është anonim;
- (b) Komunikimi përbën një abuzim të së drejtës së paraqitjes të një komunikimi të tillë apo është në pa-pajtueshmëri me dispozitat e kësaj Konvente;
- (c) E njëjta çështje është shqyrtuar një herë nga Komiteti apo është shqyrtuar apo është duke u shqyrtuar nga ndonjë procedurë tjetër investigimi apo zgjidhjeje ndërkombëtare.
- (d) Kur nuk janë ezauruar të gjitha rrugëzgjdhjet në vend. Kjo nuk ka të bëjë me tejzgjatjen pa arsye të rrugëzgjdhjeve apo shanseve të pakta për zgjidhje.
- (e) Ëhstë ndërtuar në mënyrë të qartë dashakeqe apo nuk është e mbështetur mjaftueshëm; ose kur

(f) Faktet që janë subjekt i komunikimit kanë ndodhur para hyrjes në fuqi të këtij Protokollit për Shtetin Palë përkatës, vetëm në rast se këto fakte vazhdojnë dhe pas asaj date.

Neni 3

Në varësi të dispozitave të nenit 2 të këtij Protokollit, Komiteti do të sjellë në vëmendje të Shtetit Palë çdo komunikim të paraqitur tek ai në mënyrë konfidenciale. Brenda gjashtë muajve, Shteti marrës do të paraqesë në Komitet shpjegime apo deklarata me shkrim për të sqaruar çështjen dhe rrugëzgjdhjen, në rast se ka ndonjë, që mund të jetë marrë nga Shteti.

Neni 4

1. Në çdo moment pas marrjes së komunikimit dhe para arritjes së një përcaktimi në bazë të meritave, Komiteti mund t'i transmetojë Shtetit Palë përkatës për të shqyrtuar në mënyrë urgjente, një kërkesë që Shteti Palë të marrë masa të ndërmjetme si të jetë e nevojshme për të shmangur dëme të mundshme të pa-riparueshme ndaj viktimës apo viktimave të dhunimit të aluduar.
2. Aty ku Komiteti ushtron pushtetin e tij në paragrafin 1 të këtij neni, kjo nuk do të thotë një përcaktim/vendim mbi pranimin apo meritat e komunikimit.

Neni 5

Komiteti do të oranzizojë takime me dyer të mbyllura kur shqyrton komunikimin sipas këtij Protokollit. Pas shqyrtimit të komunikimit, Komiteti do t'ia dërgojë sugjerimet dhe rekomandimet, në rast se ka, Shtetit Palë përkatës si dhe nëshkruesit të peticionit.

Neni 6

1. Në qoftë se Komiteti merr informacion të besueshëm ku tregohen dhunime të rënda dhe sistematike nga Shteti Palë të të drejtave të përcaktuara në këtë Konventë, Komiteti do të ftojë Shtetin Palë të bashkëpunojë për shqyrtimin e informacionit dhe së fundmi të paraqesë observimet e tij lidhur me atë informacion.
2. Duke marrë parasysh observimet që mund të jenë paraqitur nga Shteti Palë përkatës si dhe informacione të tjera të besueshme dhe të disponueshme për të, Komiteti mund të emërojë një a më shumë nga anëtarët e tij për të kryer një hetim dhe për të raportuar në mënyrë urgjente në Komitet. Aty ku autorizohet dhe me pëlqimin e Shtetit Palë, hetimi mund të përfshijë dhe një vizitë në territorin e tij.
3. Pas shqyrtimit të gjetjeve të një hetimi të tillë, Komiteti do t'i transmetojë këto gjetje Shtetit Palë sëbashku me komente dhe rekomandime.

4. Shteti Palë përkatës do të paraqesë observimet e tij Komitetit, brenda gjashtë muajve pas marrjes së gjetjeve, komenteve dhe rekomandimeve të transmetuara nga Komiteti.

5. Një hetim i tillë do të kryhet në mënyrë konfidenciale dhe do të kërkohet bashkëpunimi i Shtetit Palë në të gjitha hapat e punimeve.

Neni 7

1. Komiteti mund të ftojë Shtetin Palë përkatës për të përfshirë në raportin e tij sipas nenit 35 të Konventës detajet e masave të marra si përgjigje e hetimit të kryer sipas nenit gjashtë të këtij Protokollit.

2. Komiteti mund të ftojë, nëse është e nevojshme, pas përfundimit të gjashtë muajve të përcaktuar në nenin 6.4, Shtetin Palë përkatës për të informuar në lidhje me masat e marra në përgjigje të një hetimi të tillë.

Neni 8

Çdo Shtet Palë, në momentin e ratifikimit të këtij Protokollit apo pranimit në të, mund të deklarojë se nuk e njeh kompetencën e Komitetit të përcaktuar në nenet 6 dhe 7.

Neni 9

Sekretari Përgjithshëm i Kombeve të Bashkuara do të jetë Autoriteti Përgjegjës i këtij Protokollit.

Neni 10

Ky Protokoll do të jetë i hapur për t'u nënshkruar nga Shtetet firmëtare dhe organizatat rajonale integruese të Konventës në Selinë e Kombeve të Bashkuara në Nju Jork, duke nisur që nga data 30 mars 2007.

Neni 11

Ky Protokoll do t'i nënshtrohet ratifikimit nga Shtetet firmëtare të këtij Protokollit, të cilët kanë ratifikuar apo pranuar Konventën. Ai do t'i nënshtrohet konfirmimit formal nga organizatat rajonale integruese firmëtare të këtij Protokollit, të cilat kanë konfirmuar apo pranuar Konventën. Protokollit do të jetë i hapur për t'u pranuar nga çdo Shtet apo organizatë rajonale integruese, që ka ratifikuar, konfirmuar apo pranuar formalisht Konventën dhe që nuk ka firmosur Protokollin.

Neni 12

1. "Organizatë rajonale integruese" do të thotë një organizatë e përbërë nga Shtete sovrane të një rajoni të caktuar, tek e cila Shtetet anëtare kanë

transferuar kompetenca lidhur me çështjet e përfshira në Konventë dhe ky Protokoll. Këto organizata do të deklarojnë, në instrumentet e tyre të konfirmimit dhe pranimit formal, harkun e kompetencave lidhur me çështjet e përfshira në Konventë dhe në këtë Protokoll. Si rrjedhojë ata do të informojnë Autoritetin Përgjegjës për çdo modifikim substancial në harkun e kompetencave të tyre.

2. Termi “Shtete Palë” në këtë Protokoll do të aplikohet për organizata të tilla brenda limiteve të kompetencës së tyre.

3. Për qëllim të nenit 13, paragrafi 1, dhe neni 15, paragrafi 2, instrumentet e depozituar nga një organizatë rajonale integruese nuk do të numërohen.

4. Organizatat rajonale integruese, në çështjet brenda kompetencave të tyre, mund të ushtrojnë të drejtën e votës në takimet e Shteteve Palë, me një numër votash të barabartë me numrin e Shteteve anëtare që janë Palë në këtë Protokoll. Një organizatë e tillë nuk do të ushtrojë të drejtën për të votuar, në rast se ndonjë prej Shteteve të saj anëtare ushtron të drejtën e tij, dhe anasjelltas.

Neni 13

1. Në varësi të hyrjes në fuqi të Konventës, ky Protokoll do të hyjë në fuqi ditën e tridhjetë pas depozitimit të instrumentit të dhjetë të ratifikimit apo pranimit.

2. Për çdo Shtet apo organizatë rajonale integruese që ratifikon, konfirmon apo pranon formalisht Protokollin pas depozitimit të instrumentit të dhjetë, Protokollin do të hyjë në fuqi në ditën e tridhjetë pas depozitimit të instrumentit të tij.

Neni 14

1. Rezerva të papajtueshme me objektin dhe qëllimin e këtij Protokollin nuk do të lejohen.

2. Rezerva mund të tërhiqet në çdo moment.

Neni 15

1. Çdo Shtet Palë mund të propozojë një amendament të këtij Protokollin dhe ta paraqesë atë tek Sekretari Përgjithshëm i Kombeve të Bashkuara. Sekretari Përgjithshëm do t'u komunikojë Shteteve Palë çdo amendim të propozuar, me një kërkesë nëse ata janë në favor të një takimi të Shteteve Palë me qëllim shqyrtimin dhe marrjen e vendimit për propozimet e bëra. Në rast se, brenda katër muajve nga data e një komunikimi të tillë, së paku një e treta e Shteteve Palë janë në favor të këtij takimi, Sekretari Përgjithshëm do të thërrasë takimin nën kujdesin e Kombeve të Bashkuara. Çdo amendim i miratuar nga shumica e dy të tretave të Shteteve Palë prezente dhe votuese do të paraqitet nga Sekretari Përgjithshëm në Asamblenë e Përgjithshme për aprovim dhe më pas tek të gjitha Shtetet Palë për t'u pranuar.

2. Një amendament i miratuar dhe aprovuar në përputhje me paragrafin 1 të këtij neni do të hyjë në fuqi në ditën e tridhjetë pasi numri i instrumenteve të pranimit të depozituara të arrijë dy të tretat e numrit të Shteteve Palë në ditën e miratimit të amendamentit. Kështu që, amendamenti do të hyjë në fuqi për çdo Shtet Palë në ditën e tridhjetë pas depozitimit të instrumentit të tij të pranimit. Amendamenti do të jetë detyrues vetëm për ato shtete që e kanë pranuar atë.

Neni 16

Një Shtet Palë mund të prishë marrëveshjen me këtë Protokoll me anë të një njoftimi me shkrim drejtuar Sekretarit të Përgjithshëm të Kombeve të Bashkuara. Prishja e marrëveshjes hyn në fuqi një vit pas marrjes së njoftimit nga Sekretari Përgjithshëm.

Neni 17

Teksti i këtij Protokollit do të përgatitet në format të aksesueshëm.

Article 18

Teksti i këtij Protokollit në gjuhët arabe, kineze, angleze, franceze, ruse dhe spanjolle do të jetë autentikisht të barabarta.

NE PRANI TË: *personat me plotfuqi nënshkrimi*, të cilët janë autorizuar për këtë qëllim nga Qeveritë përkatëse kanë nënshkruar këtë Protokoll.